

Geloofsbeleving en geloofsbegeleiding van mensen met een verstandelijke handicap.

hoofdpunten van het verhaal.

I. Opmerkingen vooraf:

* Mensen met een verstandelijke handicap zijn mensen met een etiket. Mensen in een hokje. Mensen, die meer aandacht krijgen vanwege hun tekort dan vanwege hun mogelijkheden. Wat voor **mensen** zijn het? Gaat het om 'andere' mensen, in onze samenleving? In onze kerk? Het is goed je te realiseren, dat onze samenleving meer ingesteld is op de ontwikkeling van het verstand dan die van het gevoel. Als onze samenleving meer aandacht had voor gevoelens en het uiten ervan, kwamen er heel andere handicaps van mensen aan het licht: die van het uiten van gevoelens. Dan zouden mensen met een verstandelijke handicap 'minder gehandicapt' zijn. Volgt de kerk de ontwikkeling van de samenleving of is daar meer ruimte voor het evenwicht tussen gevoel en verstand?

* Bijbels uitgangspunt is voor mij, als het gaat om geloofsbeleving en begeleiding, een gedeelte uit Johannes 1:

"In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God." en "Het Woord is vlees geworden en het heeft onder ons gewoond."

Gods werkelijkheid is zichtbaar en tastbaar geworden binnen onze werkelijkheid. Aan de ene kant is dat 'Genade', aan de andere kant 'Opdracht'. Opdracht om het Woord zichtbaar en tastbaar te maken in deze wereld, in de werkelijkheid van de ander. Wat hebben wij er van gemaakt, in de loop der eeuwen? Soms lijkt het erop, alsof wij liever het Woord, dat vlees geworden is, zo snel mogelijk weer 'promoveren' tot Woord, omdat we niet in staat zijn, of misschien wel bang om het zo dichtbij en tastbaar te laten zijn, wonend in ons midden.

* "Handicap" is het etiket van een bezoeker, iemand die niet 'thuis' is.

Mijn ervaring van het bezoek aan een blinde, leerde mij, dat ik de gehandicapte was in **zijn** wereld. Zo ook de ervaring met het snoezelen met een van onze bewoners. Waar mensen zich thuis voelen, voelen ze zich niet gehandicapt. Zolang wij nog spreken van 'gehandicapt' laten we ze bezoekers zijn van onze wereld. Ik zie het als onze taak een zodanige ruimte te scheppen, ook in de kerk, dat het wordt tot **onze** gezamenlijke belevingswereld. Dan zullen de handicaps wegvallen.

II. De belevingswereld van mensen met een verstandelijke handicap.

Laten we proberen wat dichterbij de belevingswereld van mensen met een verstandelijke handicap te komen. Is die veraf of dichtbij...

Voor het gemak vergelijken we de ontwikkeling van de belevingswereld van mensen met een verstandelijke handicap met die van het proces van een pasgeboren baby in de richting van volwassenheid. Alleen is het een veel langzamer proces. En zal de ontwikkeling onderweg zijn voltooiing hebben bereikt. (vrij naar de ervaringsordeningstheorie van Timmers-Huygens)

1. de belevingswereld van een pasgeboren baby.

De zintuigen vangen prikkels op, zonder dat ze nog benoemd kunnen worden. De prikkels worden 'gewogen' op grond van 'lekker' of 'niet lekker'

'veilig' of 'niet veilig'

'rustig' of 'niet rustig'

'pijn' of 'geen pijn'

(Pasgeboren babies noemen we niet verstandelijk gehandicapt. Toch zijn er mensen, die hun hele leven zo de wereld beleven. Hen noemen we diepzwakzinnig!)

Bij het betreden van deze wereld (bij babies hebben we daar trouwens minder moeite mee dan bij oudere mensen), ontdek je wat voor hen het allerbelangrijkste is in het leven: **geborgenheid**

en veiligheid.

Geloofsbeleving vindt dus niet plaats in termen van woorden en begrippen, maar in de beleving van geborgenheid en veiligheid als concrete ervaring.

(even terzijde: als we, vanuit de geloofsleer geredeneerd, nagedacht hadden over hoe we hen daarmee zouden kunnen bereiken waren we vermoedelijk ermee gestopt: dan zou er zoveel versimpeld moeten worden, dat er niets meer overbleef!)

2. de baby wordt ouder.

Herkenning van het gezicht van de moeder. De zintuigelijke prikkels worden geordend op een associatieve wijze: "als ik dit zie, komt er dat"

"als ik dit doe, gebeurt er dat"

"gezicht van de moeder betekent voedsel"

"borden op tafel betekent we gaan eten"

De wereld wordt beleefd als een verzameling associaties. Daaronder vallen regels, gewoonten en rituelen. Die geven houvast en zekerheid. (Kijk ook maar eens naar de specifieke bedrituelen van kleine kinderen. O wee, als er iets vergeten wordt!).

Dit is ook de fase van het aanleren van verhalen, liederen, gewoontes, enz.

Nog niet begrijpen, maar wel in de vorm van "het hoort bij elkaar". De ervaringen en beelden zitten als een soort kaartenbak in het geheugen. Rechtstreekse vragen (bijv. in de vorm van "wat gebeurde er gisteren?") zijn moeilijk te hanteren. Maar, als je begint met een herinnering of een trefwoord, kan het zijn dat de 'kaart uit de kaartenbak' aangeraakt wordt en dat er veel meer is blijven hangen dan je gedacht had. Bij "hemel" hoort "aarde" en bij "Adam" hoort "Eva" en "paradijs", enz.

Geloven heeft dan de vorm van associaties die een gevoel van geborgenheid en veiligheid bieden: "kerk" hoort bij "dominee", hoort bij "Bijbel", hoort bij "God". Lieder horen bij bepaalde situaties (bijv. "wat de toekomst bringe moge").

Het gevaar is, dat we mensen met een verstandelijke handicap "dresseren" en ze de dingen laten zeggen (associatief aangeleerd), waar wij blij mee zijn, maar waar ze zelf niets bij voelen.

Wat van belang is, dat ze associaties mee krijgen, die bevestigend werken voor vertrouwen, geborgenheid en veiligheid. Wel associaties, die kloppen met wat ze met hun zintuigen kunnen waarnemen (dus bij een begrafenis moet je het niet alleen over de hemel hebben, maar ook over de aarde). Ook geen 'angst voor straf', een verhaal niet eindigen met de toorn van God, ook niet bij Goede Vrijdag. Altijd een perspectief van hoop en vertrouwen.

Veel verstandelijk gehandicapten die in intramurale voorzieningen wonen ervaren hun belevingswereld op deze wijze. Niet dat ze kinderen zijn en als kinderen behandeld moeten worden. Wel dat dit hun 'gereedschap' is, dat ze ook in hun verdere leven moeten gebruiken om te kunnen ordenen, wat hen als gebeurtenissen overkomt.

3. dingen kunnen uitgelegd worden.

Ruimte voor begrippen en voor samenhang. Nog geen persoonlijke invulling of verantwoordelijkheid. Wel meedoen met het verhaal en in staat zijn verbanden te zien. Geloven wordt tot een meedoen aan het verhaal van God. Aandacht voor de toepassing van regels voor jezelf en voor anderen.

Gesprekjes leveren ook meer op.

Veel bewoners in G.V.T.'s zullen op deze wijze hun leven en het geloof beleven.

4. eigen keuzes maken.

Tot slot komt de periode waarin mensen vorm (kunnen) geven aan hun eigen leven: eigen keuzes en verantwoordelijkheden. Dan word je geacht je eigen leven te kunnen leiden.

Zelfstandig wonen, eventueel met een beetje begeleiding.

III. Wat leert het ons?

Bovenstaande laat zien hoe geloven verschillende aspecten heeft.

De verschillende 'fasen' kunnen niet beoordeeld worden als 'hokjes' en 'periodes', in de vorm van: "dit hebben we nu gehad", op naar het volgende.

Het zal eerder beschouwd moeten worden als **groei** van het geloof en als **ontwikkelmomenten** van het geloof.

Geloven is dus niet alleen 'keuzes maken', maar ook een 'basisvertrouwen' (geborgenheid) en een 'netwerk van associaties' (vastigheden en rituelen) en ook een 'samenhang' en een inzicht.

Het is duidelijk, dat gerekend vanaf licht naar diep verstandelijk gehandicapt je niet kunt zeggen, dat het gaat van 'diep' naar 'oppervlakkig', maar van 'bouwwerk' naar 'basis' en 'kern' van het geloof. Dus in de aandacht voor de belevingswereld van mensen met een diep verstandelijke handicap word je geconfronteerd met de basis en het fundament van het geloof (basisvertrouwen en geborgenheid).

Kijkend naar wat we er in de kerkgeschiedenis van gemaakt hebben, kun je de vraag stellen: "wat zijn we kwijtgeraakt?" We hebben een geweldig bouwwerk van dogma's enz., maar valt er in de wonen? Voelen we ons nog wel veilig en geborgen?

Vaak is er de benadering van mensen met een verstandelijke handicap van boven naar beneden. Dan wordt de weg bewandeld van versimpeling en vereenvoudiging. Maar daarmee gaat het eigenlijk alleen om het aspect van verstand, begrijpen en verantwoordelijkheid. Daarmee wordt niet recht gedaan aan **alle** aspecten van het geloof, maar ook niet aan alle aspecten van de belevingswereld van de mens. Misschien helpt deze ontdekking om vast te stellen, dat we in de kerk het gevaar lopen, ook voor de andere kerkgangers/gelovigen een belangrijk aspect van het geloof te weinig aandacht te geven.

Als we recht proberen te doen aan het uitgangspunt van het Woord, dat vlees geworden is in onze belevingswereld, en ook in die van mensen met een verstandelijke handicap, zullen we meer aandacht moeten geven aan de aspecten 'vertrouwen', 'geborgenheid', 'rituelen' en een 'netwerk van associaties'.

Geloof is voor mij geen samenhang van systematische antwoorden op vragen (bijv op de vraag: "komen konijnen ook in de hemel?"), maar eerder een wijze waarop mijn werkelijkheid ervaren kan en mag worden als onderdeel van Gods werkelijkheid.

Ik heb daarin veel geleerd van mijn bewoners ("genade" niet als 'gelijmde brokken', maar eerder als 'doe maar weg!').

Ik heb ontdekt, dat wij God al zo hebben ingedekt en verdedigd met ons verstand, dat we altijd wel een antwoord kunnen geven op wat er ook maar gebeurt in de wereld. Het maakt niet uit wat er gebeurt na een gebed: wij kunnen het altijd kloppend krijgen. Maakt dat het gebed tot iets dat vertrouwen wekt, of heeft het gebed daarmee aan kracht en betekenis verloren?

Het mooiste is als je samen met de ander zo'n belevingsruimte kunt creëren, dat je je er samen geborgen en wel bij voelt.

Dan valt er veel te ontdekken.

IV. Tot slot

Heb ik het daarmee alleen over mensen met een verstandelijke handicap?

Is het bij ons en in onze omgang met het geloof anders?

Wat valt er samen nog veel te ontdekken van Gods nabijheid, heel concreet in onze belevingswereld.

En wat kunnen mensen met een verstandelijke handicap ons daarin nabij zijn en een bijdrage leveren!

april 1998

drs. Piet Brongers,

geestelijk verzorger "DE ZIJLEN", Tolbert